

A Magyar királyi Állatorvosi Főiskola hallgatóságának statisztikai mutatói 1899–1914 között

KÓTAI ISTVÁN DR. MSc, egyetemi adjunktus
Állatorvos-tudományi Egyetem
E-mail: kotai.istvan@gmail.com

DOI 10.23716/TT0.22.2018.04

Absztrakt:

Az („egyetemi jellegű”) főiskolára gimnáziumi vagy reáliskolai érettségi birtokában lehetett beiratkozni, felvételi nem volt. A felvettek száma enyhén hullámzott az évek során, a lakosság számához és az állatlétszámhoz viszonyítva egyaránt elenyésző volt. A hallgatók kizárólag férfiakból verbuválódtak. A diákok elsöprő többsége vidéki „illetőségű” volt, a budapestiek aránya 10 % alatt maradt. A felvettek több mint 80 %-a magyar anyanyelvűnek vallotta magát, a nemzetiségiek közül egyedül a németek képviseltek jelentősebb százalékot. A keresztyén hallgatók többsége általában a római katolikusok közül került ki, utánuk – erősen leszakadva – a protestánsok következtek. Feltűnően magas volt az izraeliták aránya. A szülők „polgári állása” erősen eltér a ma szokásos kategorizálástól, ezért nehezen értékelhető.

A vizsgált időszakban két országos népszámlálás volt (1900-ban és 1910-ben). Elemzésemben az 1910 népszámlálási adatokkal hasonlítottam össze a hallgatói statisztikákat. Két szempontból tértek el jelentősen egymástól; anyanyelvi és vallási tekintetben. Anyanyelvi téren a magyar anyanyelvű hallgatók erősen domináltak, a sor végén a románok álltak. Vallási téren három felekezet „lógott ki” a sorból; amíg a görög katolikusok és a görög keletiek erősen alul-, addig az izraeliták erősen felülreprezentáltak voltak. A szerző ezekre az eltérésekre próbál meg magyarázatot találni

Kulcsszavak: Állatorvosi Főiskola, hallgatók, anyanyelvi viszonyok, vallási viszonyok, statisztika

Intézményünk 230 éves történetében tizenegy korszak váltotta egymást. Ezek között voltak olyanok, amelyek lényeges, minőségi előrelépést jelentettek az oktatás színvonalának terén (állatgyógyintézetből tanintézet /1875/, tanintézetből akadémia /1890/, akadémiából főiskola /1899/, főiskolából egyetem/1934/), míg mások csupán a magyar történelemre oly jellemző átszervezéseket, összevonásokat és különválásokat tükrözték.

Az említett 11 korszak között az ötödik volt a Magyar királyi Állatorvosi Főiskola, amely 1899 és 1934 között működött. Az egyértelműen Hutyra Ferenc nevével fémjelzett érában vált a felvétel előfeltételévé a gimnáziumi vagy reáliskolai érettségi, lett az oktatási idő négy, majd négy és fél éves, és ekkor ruházta fel az uralkodó – egyedül a főiskolák sorában – intézményünket a doktorrá avatás jogával. Az oktatás nivójának növekedését mi sem bizonyítja jobban, mint az a tény, hogy a „főiskolai korszakban” 11 akadémikus vagy leendő akadémikus állt intézményünk alkalmazásában.

A három és fél évtizedig fennálló Állatorvosi Főiskolának csak az első tizenöt évét dolgoztam fel munkám során. Tettem ezt azért, mert ez az időszak tükrözte a legjobban a „boldog békeidők” Monarchiájának viszonyait, amikor a statisztikai adatokat nem (vagy csak kismértékben) befolyásolták a történelmi és társadalmi behatások, ráhatások, illetve változások. Az I. világháború ugyanis gyökeresen megváltoztatta a hallgatói létszámot, a forradalmak módosították a szülők polgári foglalkozásának adatait. A trianoni döntés teljesen átalakította a hallgatók anyanyelvi megoszlását, a numerus clausus pedig a felekezeti arányokban idézett elő drasztikus fordulatot.

Az általam vizsgált időszakban két népszámlálás is lezajlott a magyar királyságban, 1900-ban és 1910-ben. Az 1900-as népszámlálás adataival nem dolgoztam, hiszen iskolánk „átmeneti korszakban” volt, és nagyrészt még magán viselte az előző, ún. „Akadémiai korszaknak” egyes sajátosságait.

Munkám során vizsgáltam a hallgatói létszám alakulását, a nemek arányát, a diákok anyanyelvi és vallási megoszlásának jellemzőit, az előképzettségi viszonyokat és a hallgatók szüleinek „polgári állását”. Elemzéseim során azokra a 150-200 oldalas évkönyvekre támaszkodtam, amelyek megható pontossággal és elképesztő részletességgel írták le az adott tanév statisztikai viszonyait.

Összehasonlító értékelésem során intézményünk 1910. évi adatait vetettem össze ugyanezen év népszámlálási mutatóival.

Táblázataimban nem szerepelnek minden egyes tanév adatai, mert ez munkám áttekintését lehetetlenné tenné, csak a minimum és maximum értékek vannak feltüntetve és a tanév, amelyben feltüntetett értékek rögzítésre kerültek.

Minden statisztikai mutatónál az évvégi (tavaszi félév végi) adatokat vettem figyelembe.

Ragaszkodtam az évkönyvekben alkalmazott írásmódhoz, így a szlovák helyett az eredetiben írott tótot használtam, a vallásoknál és a szülők foglalkozásánál a korabeli – az évkönyvekben használt – írásmódot (katholikus, helvét vallású, földműves stb.) alkalmaztam.

A hallgatói létszám alakulása

A hallgatói létszám alakulását az 1. táblázat mutatja.

1. táblázat. A hallgató létszám alakulása

Fő		
Minimum	Maximum	1910-ben
190 (1912/13)	480 (1899/1900)	224

A hallgatóság létszáma a vizsgált korszak elején még viszonylag magas volt, majd évről évre csökkent, végül – tanévenként enyhe hullámzást mutatva – „beállt” a 200 – 250 fő közötti értékre. A kezdeti magas létszámot azzal magyarázzuk, hogy az „Akadémiai korszakban” lényegesen többen jelentkeztek iskolánkba, tekintettel arra, hogy ebben az időszakban a gimnázium vagy a reáliskola első hat évének a perfektuálása jelentette a beiratkozás előfeltételét. Az érettségi vizsga kötelezővé tétele a beiratkozási kedvet jelentős mértékben csökkentette.

A 200 – 250 fő közötti hallgatói létszám – amennyiben arányosnak tekintjük – megközelítően 50 – 60 fős évfolyamokat jelenthetett volna, azonban az egyes tanévek során a nagyfokú lemorzsolódás következtében az egymást követő évfolyamok a IV. év végére nagyjából megfelelődket kezdő létszámukhoz képest.

Az állatorvostanhallgatók számaránya a magyar felsőoktatásban 1910-ben

A M. kir. Állatorvosi Főiskola hallgatóságának arányát a teljes magyar felsőoktatásban résztvevők (kerekített) számához viszonyítva a 2. táblázat mutatja.

2. táblázat. Az egyetemek és főiskolák hallgatóinak létszáma, illetve aránya tanulmányi területek szerint

	<i>Fő</i>	<i>Részarány %</i>
Jogi	6000	42,9
Orvosi	2900	20,7
Műszaki	1700	12,1
Pedagógiai	1300	9,3
Egyéb	2100	15,0
Összesen	14000	100,0
Az egyébből állatorvosi	224	10,7
Az összesből állatorvosi	224	1,6

A táblázat adataiból azt látjuk, hogy a M. kir. Állatorvosi Főiskola diákjainak száma elenyésző töredékét alkotta az Osztrák-Magyar Monarchia magyar társországa

egyetemi és főiskolai hallgatóságának. A teljes létszámhoz viszonyítva arányuk mindössze 1,6 % volt. Az egyéb kategórián (ami magába foglalta az agrártanintézeteket és akadémiákat, valamint a művészeti akadémiákat) belül ez az arány 10,7 %-ot tett ki.

A hallgatóság nemek szerinti megoszlása

A diákság nemek szerinti megoszlásáról nem beszélhetünk, mert a M. kir. Állatorvosi Főiskolára – a vizsgált időszakban – csak férfiakat vettek fel. Az első hallgatónők csak a „Főiskolai korszak” utolsó évében, 1934-ben jelentek meg intézményünkben.

A hallgatók anyanyelv szerinti megoszlása

A hallgatók anyanyelv szerinti megoszlását a 3. táblázat mutatja.

3. táblázat. A hallgatók anyanyelv szerinti megoszlása

Részarány (%)			
	Minimum	Maximum	1910-ben
magyar	82 (1900/1901)	89 (1910/1911)	87
német	5 (1910/1911)	13 (1900/1901)	6
román	1 (1901/1902)	4 (1909/1910)	4
„tót”	0 (1909/1910)	4 (1902/1903)	0
szerb	0 (1909/1910)	3 (1913/1914)	0
horvát	0 (1900/1901)	3 (1913/1914)	1

A táblázat adataiból egyértelműen látszik a magukat magyar anyanyelvűnek mondó hallgatók hegemoniája a más anyanyelvűekkel szemben. Valamelyest számottevő mértékben fordultak elő még olyanok, akik az elsőként megtanult nyelvként a németet jelölték meg. A többi, Magyarországon jegyzett és elfogadott anyanyelven beszélők aránya elenyésző volt vagy egyáltalán nem is fordult elő (pl. a ruszin).

A hallgatók anyanyelvi megoszlásának összevetése a népszámlálási adatokkal

A hallgatók anyanyelv szerinti megoszlásának összevetését az 1910. évi népszámlálási adatokkal a 4. táblázat mutatja.

4. A hallgatók anyanyelvi megoszlása és az 1910. évi népszámlálás anyanyelvi adatai

Részarány (%)		
	1909/1910. tanév	1910. évi népszámlálási adatok
magyar	87	48,1
német	6	9,8
román	4	14,1
„tót”	0	9,4
szerb	0	5,3
horvát	1	8,8
rutén	–	2,3
egyéb	–	2,2

A főiskola hallgatóságának anyanyelv szerinti megoszlása gyökeresen eltért a népszámlálás során nyert adatoktól, egyedül a németajkúak aránya volt némileg hasonló. Amíg a magyar anyanyelvűek felülreprezentáltak voltak, addig a más anyanyelvűek erősen alulmaradtak az államnyelvet beszélőkkel szemben. Az utóbbi különösen durván mutatkozott meg a román és a szlovák anyanyelvűeknél.

Magyarázatot találni nem egyszerű, és ha találunk is, az sok esetben spekulatív.

1. Elképzelhető, hogy a német anyanyelvűek egy része a nyelv miatt, a szlovákul beszélők pedig földrajzi okokból a bécsi Császári és királyi Állatorvosi Főiskolára iratkoztak be. 2. Magyarázatul szolgálhat a nem magyar anyanyelvű fiatalok szüleinek zömében alacsonyabb társadalmi státusza, és ebből fakadóan, a tanulás fontosságát fel nem ismerő gondolkodásmódja. 3. A hazai nemzetiségi családok nagy részénél kimutatható szűkös kereseti viszonyok (gondoljunk csak a Magyarországról kivándorlók nemzetiségi összetételére), és a szegénység anyagilag is gátolta vagy teljességgel lehetetlenné tette a nem magyar anyanyelvű fiatalok felsőfokú tanulmányait. 4. Végül lehetséges, hogy a nem magyar anyanyelvűek jelentős része is magyar anyanyelvűnek mondta magát, ami könnyen megoldható volt, tekintettel arra, hogy ezt nem kellett külön papírral igazolni, és személyi irataiban sem volt feltüntetve. (Ne felejtsük el, hogy három évvel voltunk az 1907. évi XXVII. törvénycikk hatálybalépése után, amely számos nemzetiségellenes kitételt tartalmazott. Sokan gondolhatták úgy, hogy jobb, ha magyar anyanyelvűnek deklarálják magukat)

A hallgatók vallás szerinti megoszlása

A főiskola hallgatóságának felekezeti megoszlása igen tág határok között ingadozott az egyes tanévekben, egyedül az unitáriusok aránya volt állandó.

A hallgatók vallás szerinti megoszlását az 5. táblázat mutatja.

5. táblázat. A hallgatók vallás szerinti megoszlása

Részarány (%)			
	minimum	maximum	1910-ben
római katolikus	22 (1902/1903)	50 (1913/1914)	42
görög katolikus	1 (1899/1900)	6 (1913/1914)	3
görög keleti	1 (1904/1905)	6 (1913/1914)	4
helvét vallású	5 (1901/1902)	16 (1911/1912)	10
ágostai vallású	4 (1904/1905)	13 (1908/1909)	11
unitárius	1 (minden évben)	1 (minden évben)	1
izraelita	18 (1913/1914)	62 (1904/1905)	29

Jellemzően alakult a keresztény vallásokat hívők és az izraelita vallást követők egymáshoz viszonyított arányának változása az évek folyamán. Míg a vizsgált időszak első éveiben az izraelita vallás hívei voltak túlsúlyban, addig az utolsó békeévekben már a keresztények dominanciája érvényesült. A jelenség okára érdemi és elfogadható magyarázatot nem találtunk.

Értetlenül álltunk az előtt a jelenség előtt is, amely szerint a római katolikusok aránya a keresztény hallgatók között viszonylag alacsony volt, miközben a diákok elsöprő többsége magyar anyanyelvűnek vallotta magát, és Magyarországon a római katolikus vallás államvallásnak minősült.

A hallgatók vallás szerinti megoszlásának összevetése a népszámlálási adatokkal

A hallgatók vallás szerinti megoszlásának összevetését az 1910. évi népszámlálási adatokkal a 6. táblázat mutatja.

6. táblázat. A hallgatók vallási megoszlása és az 1910. évi népszámlálás vallási adatai

Részarány (%)		
	1909/1910. tanév	1910. évi népszámlálási adatok
római katolikus	42	49,3
görög katolikus	3	11,0
görög keleti	4	12,8
helvét vallású	10	14,3
ágostai vallású	11	7,2
unitárius	1	0,4
izraelita	29	5,0

A hallgatóság vallás szerinti megoszlása a római katolikusok, a protestánsok és az unitáriusok vonatkozásában nagyjából hasonlított a népszámlálás során felvett és százalékban kifejezett adatokhoz. Téves adatközlés vagy szándékos ferdtetés nem

fordulhatott elő, mert a vallási hovatartozást a személyi iratokban kötelező volt feltüntetni.

A görög katolikus, illetve a görög keleti vallást követők arányának csekély volta összefüggésbe hozható a magukat szerb (görög keleti) és különösen a magukat román (görög keleti, illetve görög katolikus) anyanyelvűnek mondó diákok alacsony számával.

Az izraelita vallású hallgatók aránya igen felülreprezentált volt. A népességen belüli 5 %-os értékhez képest 1910-ben közel hatszorosnak bizonyult (de mint az 5. táblázat mutatja, volt olyan esztendő, amikor a tizenkétszerest is elérte).

Az izraelita vallásúak tömeges megjelenése bizonyos egyetemeken és főiskolákon, valamint foglalkozási területeken, az egész Osztrák-Magyar Monarchiára jellemző volt., így például az osztrák tartományokban 1912-ben 47,4 %-ot tett ki. A dualista állam liberalizmusa nem gördített akadályt (vagy csak ritkán) a két társállam zsidó polgárainak tanulási vágya elé. A hazai zsidóság (és a hazai németiség) képviselte leginkább azt az életelvet, amely szerint az utódok érvényesülése alapvetően a tanulástól függ. Természetesen nem feledkezhetünk meg arról sem, hogy a hazai zsidóság életszínvonala általában meghaladta a lakosság többi részének életnívóját, így többségüknek nem jelentett gondot a tandíjak és a vizsgadíjak megfizetése.

A hallgatók előképzettség szerinti megoszlása

A hallgatók előképzettség szerinti megoszlását a 7. táblázat mutatja.

7. táblázat. A hallgatók előképzettség szerinti megoszlása

	Részarány (%)	
	minimum	maximum
A középiskola 6, 7 vagy 8 osztálya	0 (1909/1910 és utána)	88 (1899/1900)
érettségi	12 (1899/1900)	100 (1909/1910 és utána)

A hallgatók előképzettsége a vizsgált időszak kezdeti éveiben – a felmenő rendszernek köszönhetően – általában a középiskola 6., 7. vagy 8. évének (érettségi vizsga nélküli) perfektuálását jelentette. Az érettségi nélküliek aránya évről évre csökkent, a fordulat évét az 1909/1910. tanév jelentette.

A felvettek legnagyobb hányadát (mintegy 70–80 %-át) a gimnáziumban érettségizettek, kisebb részét a reáliskolában maturáltak alkották. A korszak elején néhány kereskedelmi iskolában, illetve tanítóképzőben érettségizett diák is előfordult a hallgatóság soraiban.

A hallgatók megoszlása a szülők „polgári állása” szerint

A hallgatóknak a szülők „polgári állása” szerinti megoszlását a 8. táblázat mutatja.

8. táblázat. A hallgatók megoszlása a szülők „polgári állása” szerint

Részarány (%)		
	minimum	maximum
értelmiségi	17 (1905/1906)	34 (1912/1913)
földbirtokos	3 (1912/1913)	9 (1901/1902)
bérlő	2 (1907/1908)	5 (1909/1910)
gazdatiszt	3 (1900/1901)	7 (1913/1914)
földmíves	4 (1910/1911)	10 (1903/1904)
kereskedő és iparos	42 (1902/1903)	57 (1907/1908)
magánzó	1 (1912/1913)	8 (1900/1901)

A táblázat adatai több szempontból is értékelhetetlenek. Kategorizálása eltér a népszámlálás során alkalmazott kategóriáktól, kevésbé részletes (pl. a kereskedők és az iparosok egy csoportot képeznek), egyes foglalkozások (pl. a gazdatiszt) önkényesen ki vannak ragadva a nagyobb csoportból (az értelmiségből), stb. A felsoroltak alapján a hallgatók szüleinek értékelésétől eltekintünk.

Irodalomjegyzék

1. A Magyar királyi Állatorvosi Főiskola évkönyvei az 1899/1900. és az 1913/1914. tanév közötti időszakból, Budapest, 1900–1914
2. A magyar szent korona országainak 1910. évi népszámlálása. Athenaeum, Bp., 1912.
3. Az 1907. évi XXVII. törvénycikk a nem állami elemi népiskolák jogviszonyairól és a községi és hitfelekezeti néptanítók járandóságairól. In: 1000 év törvényei
4. GLODHAMMER, LEO: Die Juden Wiens. Eine statistische Studie, Wien, 1927.
5. Magyar statisztikai évkönyv. Új folyam, XVIII. 1910.
6. Magyar kir. Központi Statisztikai Hivatal, Budapest, 1911.

Statistical indicators of students in the Royal Hungarian Veterinary College between 1899 and 1914

There were no criteria of students' registration in this ("university like") college, it was enough to have a final exam from a secondary grammar school or school of natural sciences. The number of enrolled students fluctuated slightly over the years however it was non-significant if related to the size of the country's population or the livestock's number. The students were exclusively males in this period. The overwhelming majority of students came from the countryside the rate of inhabitants from the capital (Budapest) remained less than 10%. More than 80% of the students declared Hungarian as their first language, and only Germans represented a considerable percentage among the national minorities. Most of the Christian students belonged to the Roman Catholic Church, followed by Protestant Churches. The rate of Jewish (Israelite) students was remarkably high. The parents' socio-economic status was described by categories less useful today thus not easy to assess it.

There were two censuses in the period concerned (1900 and 1910). While analysing I compared the students' statistics with data of the 1910 population census. There were two aspects showing marked differences: first language and religion. According to the first language students Hungarian students were predominant while Rumanian-speaking students were the last in the row. As to the religions, three churches were "irregular": those affiliated with the Greek Catholic and the Greek Orthodox church were underrepresented, while Israelites were overrepresented. The author endeavoured to find explanations to these divergences.

Keywords: Veterinary College, students, first language, religion, statistic